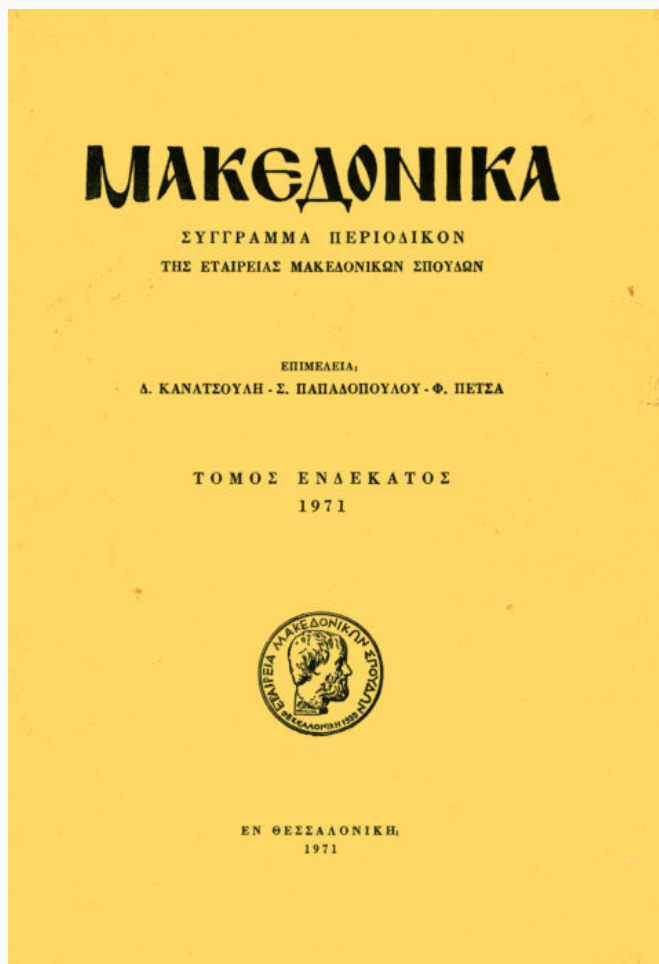

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Βασίλειος Λαούρδας

Χαραλ. Κ. Παπαστάθης

doi: [10.12681/makedonika.965](https://doi.org/10.12681/makedonika.965)

Copyright © 2014, Χαραλ. Κ. Παπαστάθης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαστάθης Χ. Κ. (1971). Βασίλειος Λαούρδας. *Μακεδονικά*, 11(1), 485–489.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.965>

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Στις 19 Μαρτίου 1971 πέθανε στη Θεσσαλονίκη ο Βασίλειος Λαούρδας. Με τὸν θάνατό του ἡ ἑλληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ ἔγινε φτωχότερη καὶ ἡ λαμπρὴ ἀνοδος τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου κλονίστηκε αἰσθητά.

Ὁ Βασίλειος Λαούρδας γεννήθηκε τὸ 1912 στὸν Πειραιᾶ ἀπὸ πατέρα Ρουμελιώτη καὶ μητέρα Κρητικιά. Ἡ καταγωγὴ του τὸν προίκισε μὲ εὐφυΐα καὶ λεβεντιά, προτερήματα ποὺ τὸν ἀνέδειξαν ὀξὺ ἔρευνητὴ μὲ διεισδυτικὴ ἱκανότητα θαυμαστὴ καὶ γνώμῃ θαρραλέα. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς τελείωσε στὴ γενέτειρά του καὶ κατόπιν φοίτησε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἐργάστηκε σὲ γυμνάσια τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Ἡρακλείου καί, ἀργότερα, μετεκπαιδεύθηκε μὲ ὑποτροφία στὰ πανεπιστήμια τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Χάρβαρντ. Ὡς ἐπισκέπτης-καθηγητὴς δίδαξε στὰ ἀμερικανικὰ πανεπιστήμια Georgetown, Buffalo καὶ Madison καὶ διετέλεσε συνεργάτης τοῦ ὀνομαστοῦ βυζαντινολογικοῦ κέντρου τοῦ Dumbarton Oaks. Ἀπὸ τὸ 1954 διηύθυνε τὸ Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, συμβάλλοντας ἀνυπολόγιστα στὴ δημιουργία καὶ ἀνάδειξή του. Ἀλλὰ γιὰ τὸ ἔργο του αὐτό, ποὺ τόσο ἄμεσα ἐνδιαφέρει τὴ Μακεδονία, θὰ μιλήσω παρακάτω.

Στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, εὐτύχησε νὰ μαθητεῖς κοντὰ στὸν ὀφηγητὴ Ἰωάννη Συκουτρῆ, ἕναν ἀπὸ τοὺς ἐλαχίστους ἀκαδημαϊκοὺς διδασκάλους στὴν Ἑλλάδα ποὺ δημιουργοῦσαν «Σχολή». Ὁ στενὸς δεσμὸς τοὺς ἀνοίξε νέους κόσμους στὸν Βασίλειο Λαούρδα καὶ σημάδεψε τὴ μελλοντικὴ του πορεία. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Συκουτρῆ μεταλαμπάδευσε τὸ δίδαγμα τοῦ διδασκάλου του, ἀποβαίνοντας ὁ κήρυκας ἐνὸς νέου ἀνθρώπου· ἀνθρώπου ἐκλεκτικοῦ, διανοουμένου μὲ εὐρεῖς ὀρίζοντες, ἑλληνολάτρη, μὲ πλατὺ πεδίο ἐνδιαφερόντων, μὲ ἀνοιχτὸ νοῦ καὶ καρδιά στὰ καινούργια ρεύματα.

Αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὑπόδειγμα ὑπῆρξε ὁ Βασίλειος Λαούρδας.

Τὰ πρῶτα του ἐνδιαφέροντα στράφηκαν πρὸς τὴν κλασσικὴ φιλολογία. Μελετήματα, ὅπως «Ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἡ ἐποχὴ του» καὶ «Σόλων ὁ νομοθέτης», καὶ ἐκδόσεις ἀρχαίων συγγραφέων εἶναι δείγματα τῆς γερῆς φιλολογικῆς του δομῆς. Ἡ ἑλληνικὴ πολιτιστικὴ ἐνότητα χωρὶς τὸν τράβηξε στὴ μελέτῃ τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ βίου. Στὸς τομεῖς αὐτοὺς θὰ ἤθελα νὰ τονίσω εἰδικότερα τὶς πολυάριθμες ἐργασίες του γιὰ τὴ βυζαντινὴ θεολογικὴ σκέψη καὶ τὸν κύκλο τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὶς ἐρευνές του πάνω στὸ πλούσιο πνευματικὸ παρελθὸν τῆς Κρήτης (γιὰ τὴν Κρήτη αἰσθανόταν ιδιαίτερη ἀδυναμία), τὰ παιδαγωγικὰ του ἄρθρα στὴν «Ἑλληνικὴ Δημιουργία», τὰ κριτικὰ του δοκίμια γιὰ τὴ σύγχρονη νεοελληνικὴ λογοτεχνία στὰ «Φιλολογικὰ Χρονικά», ποὺ τόσες ὀξείες σὺζητήσεις καὶ ἀντιδράσεις προκάλεσαν. Ἡ λαμπρὴ ὀπτιεὶα του σ' ἓνα πεδίο ἐρευνῶν τόσο εὐρύ, ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα μέχρι τὶς μέρες μας, ἀνέδειξε τὸν Βασίλειο Λαούρδα ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν μελετητὴ τῆς ἑλληνικῆς κουλτοῦρας. Ἡ συγγραφικὴ του παραγωγὴ ξεπερνᾷ τὸν ἀριθμὸ τῶν 200 βιβλίων καὶ μελετῶν, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες, βιβλιοκρισίες, προλόγους καὶ εἰσαγωγὰς σὲ βιβλία ποὺ τὴν ἐκδόσθι τους ὁ ἴδιος ἐπιμελήθηκε, ραδιοφωνικὲς ὁμιλίες καὶ τὰ ἀνέκδοτα ἔργα του.

Στὰ 1954 ἡ ἀνάληψη τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τοῦ ἐπεφύλασσε δύσκολα διοικητικὰ καθήκοντα, φόβους διεθνῶν παρεξηγήσεων — τόσο προσφιλῶν στοὺς βαλκανικοὺς λαοὺς — καὶ ἓνα πεδίο ἐρευνῶν στὸ ὁποῖο δὲν εἶχε

δοκιμάσει τις δυνάμεις του. Στο νέο έργο του προχώρησε με θάρρος και με την πολύτιμη βοήθεια και αφοσίωση της συζύγου του κ. Λουίζας Συνδίκας, γόνου διαλεκτικής μακεδονικής οικογενείας. Η βαλκανιολογία ήταν ακόμα τότε στην Ελλάδα κλάδος σχεδόν άκαλλιέργητος. Ούτε ειδικοί έρευνήτες, ούτε σχετικές βιβλιοθήκες υπήρχαν. Ο Βασίλειος Λαούρδας ένωσε ότι η δουλειά έπρεπε να αρχίσει από το κέντρο της Βαλκανικής, το μακεδονικό χώρο, όπου ουσιαστικά διεγνώφισαν οι τύχες και η πορεία των λαών της χερσονήσου μας. Την προσοχή του νέου 'Ιδρύματος έστρεψε έντονα προς τον τομέα αυτό. Τα άπονη-μονεύματα των μακεδονομάχων, το μακεδονικό ζήτημα, η βυζαντινή τέχνη της Μακεδονίας, ο μακεδονικός ελληνισμός της διασποράς ήταν τα πρώτα αντικείμενα της έκδοτικής δραστηριότητας του Ι.Μ.Χ.Α. 'Ακολούθησε το διεθνές περιοδικό *Balkan Studies*, πού προσωπικά διηύθυνε, το πρώτο καθαρά βαλκανιολογικό περιοδικό πού εκδόθηκε σε βαλκανική χώρα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Με τις εκδόσεις αυτές και τη μοναδική δραστηριότητα του διευθυντού του το Ι.Μ.Χ.Α. όχι μόνο έγινε γνωστό διεθνώς, αλλά, και κάτι σπουδαιότερο, άρχισε να υπολογίζεται. Δεν είναι υπερβολή αν λεχθεί ότι ήταν το μόνο γνωστό στο εξωτερικό ελληνικό επιστημονικό ίδρυμα. Και κάτι πού αφορά τη Μακεδονία: οι ξένοι έρευνήτες άρχισαν να προσέχουν τη Θεσσαλονίκη. Σε όλα αυτά πρωτοστατούσε ο Βασίλειος Λαούρδας. Όχι μόνο στά διεθνή συνέδρια, αλλά και κατά τις περιόδους πού προσκλήθηκε στο εξωτερικό γιά να διδάξει, πάλι γιά το Ι.Μ.Χ.Α. άγωνιζόταν. Τό 1966-1967 άπουσίασε στην 'Αμερική, προσκεκλημένος του Center for Research in the Humanities του πανεπιστημίου του Madison γιά να γράψη το βιβλίο «Ο Φώτιος και ή εποχή του». Τό βιβλίο δέν άποτελειώθηκε, γιati ό Βασίλειος Λαούρδας έτρεχε στά άκρα των 'Ηνωμένων Πολιτειών να μιλήση στους συλλόγους των ξενιτεμένων μας, να δώση διαλέξεις σε πανεπιστήμια, να γνωρίση στο άμερικανικό κοινό τη Μακεδονία και την ελληνική παράδοση. Τότε διοργάνωσε και τό συνέδριο «Greece since the Second World War» στο Madison και σε δική του ιδέα και σε δικές του προσπάθειες όφείλεται ή ίδρυση της American Association for Modern Greek Studies. Χάρη στις δικές του παροτρύνσεις σημαντικός αριθμός νέων Έλληνοαμερικανών επιστημόνων στράφηκε στις ελληνικές σπουδές με καρποφόρα άποτελέσματα γιά την διεθνή προβολή του ελληνικού παρελθόντος, χωρίς να άναφέρουμε την άπόκτηση πιστών και πολυτίμων φίλων και συνεργατών του Ι.Μ.Χ.Α. Στόν Βασίλειο Λαούρδα χρεωστούμε, επίσης, την ίδρυση και συνεχή λειτουργία του θερινού σεμιναρίου ελληνικών σπουδών του πανεπιστημίου της Νέας 'Υόρκης Queens College στη Θεσσαλονίκη με τη συνεργασία του 'Ιδρύματος. Και όταν ή διεθνής παρουσία του Ι.Μ.Χ.Α. είχε πιά έδραιωθεί, άρχισαν και στη Θεσσαλονίκη συνέδρια γιά ζωτικά κεφάλαια της Ιστορίας του τόπου μας, την αρχαία Μακεδονία, την αυτοκρατορική ιδέα, την εποχή των Φαναριωτών. Όλα αυτά τά επιτεύγματα του Βασιλείου Λαούρδα, μαζί με τις πολυάριθμες γνωριμιές του στο έσωτερικό και έξωωτερικό και την εγκάρδια φιλοξενία του σε όλους τους διερχομένους άπό τη Θεσσαλονίκη έρευνήτες — και χάρη στη δική του παρουσία πέρασαν άπό έδώ πολλοί —, ήταν οι γερές βάσεις της προκοπής και επιβολής του Ι.Μ.Χ.Α.

Συχνά διερωτώμαι πώς με τόσα καθήκοντα και με τόση δραστηριότητα, μπόρεσε όχι μόνο να συνεχίση άλλα και να έντείνη τη συγγραφική του παραγωγή. Στά παλιά ένδιαφέροντά του είχαν προστεθεί ή έρευνα του μακεδονικού χώρου και των βαλκανικών διαφοροποιήσεων. Μιά και άναγνώρω στο τέλος τη βιβλιογραφία του γιά τους δύο τελευταίους κλάδους, περιορίζομαι έδώ να άναφέρω, εκτός άπό τό τόσο περιεκτικό μελέτημά του γιά τόν Κύριλλο και Μεθόδιο, την έκδοση των όμιλιών του Φωτίου και τους λόγους του 'Ισιδώρου, όπου, εκτός άπό τη φιλολογική άνάλυση, έπρεπε να παλαίψη και με τις δυσκολίες της κριτικής άποκαταστάσεως των κειμένων. 'Επίσης, ή συχνή επικοινωνία με τό ευρύ κοινό πάντοτε τόν ειλκυε έντονα. Συχνότατα μιλούσε άπό τό ραδιόφωνο στην έκπομή

των «Εθνικών θεμάτων» και οί διαλέξεις του αποτελοῦσαν γεγονός γιὰ τὴ ζωὴ τῆς πόλεως μας. Εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ διαισθάνεται τὰ θέματα ποὺ ἔπρεπε νὰ προβληθοῦν καὶ νὰ μελετηθοῦν. Λίγο καιρὸ μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν του στὴ Θεσσαλονίκη, ἔδωσε μιὰ διάλεξη γιὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἀγώνα καὶ ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια τὴν οὐσιαστικὰ λησμονημένη ἐκείνην ἔποποιτα. Ἀργότερα μίλησε γιὰ τὸν Κύριλλο καὶ Μεθόδιο· ἦταν ἡ πρώτη ἑλληνικὴ παρουσία σὰ κυρίλλομεθοδιανὰ προβλήματα μετὰ τὴ σχετικὴ ἐκδοτικὴ κίνηση στὴ Μοσχόπολη τὸν 18ο αἰώνα. Λίγο πρὶν πεθάνῃ μίλησε γιὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο καὶ τὸν Ἰωάννη Δραγοῦμη. Μετὰ τὶς διαλέξεις του ἀρχίζε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν καὶ ἔτσι ἔχουμε σήμερα τὴν πλούσια βιβλιογραφία γιὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἀγώνα καὶ ἀξιόλογες ἐνασχολήσεις γιὰ τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἱεραποστόλους.

Ἡ προσφορά τοῦ Βασιλείου Λαοῦρδα στὴ Μακεδονία μπορεῖ νὰ συνοψισθῇ σὲ μιὰ μικρὴ φράση: ἦταν ὁ νοτιοελλαδίτης ποὺ ἀναστήλωσε σημαντικὰς, μὰ λησμονημένες πυλῆες τῆς ἱστορίας τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ξύπνησε τὸ ἐνδιαφέρον μας γι' αὐτές. Καὶ κατὰ ἀκόμα, ποῦ στὸ μέλλον θὰ φανῇ σὲ ὅλη του τὴν πληρότητα. Ἦξερε νὰ ἀνακαλύπτῃ νέα τέλαιντα τοῦ ἐπιστημονικοῦ στίβου. Βέβαια, ἀρκετοὶ ἔχουν τὴν ἱκανότητα αὐτῇ. Ἀλλὰ ὁ Βασίλειος Λαοῦρδας ὄχι μόνον μποροῦσε, ἀλλὰ καὶ ἤθελε νὰ προβάλῃ καὶ νὰ βοηθᾷ τοὺς προικισμένους νέους. Πολλοὶ τῆς γενιᾶς αὐτῆς τοῦ ὀφείλουν σπουδὲς στὸ ἑξωτερικόν, πολὺτιμες ὑποδείξεις στὶς συγγραφικὰς τοὺς προσπάθειες, προβολὴ τῆς ἀξίας τοὺς καὶ τῶν αἰτημάτων τους.

Ἐνα χρόνον σχεδὸν μετὰ τὸν θάνατό του, ἡ θέση του παραμένει κενή, γιὰτὶ μάταιες οἱ προσπάθειες νὰ βρεθῇ διάδοχος μὲ τὴν πλούσια ἐθνικὴ δράση, τὴ θαυμαστὴ πολυμέρεια, τὴ βαθειὰ γνώση τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ τὴν ἀδιάκοπη ἐνεργητικότητα τοῦ Βασιλείου Λαοῦρδα.

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΛΑΟΥΡΔΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Ἡ βιβλιογραφία ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι ἐνδεικτικὴ, ὄχι μόνον γιὰτὶ ἀναφέρεται σὲ δύο μόνον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τομεῖς ποὺ καλλιέργησε ὁ ἀλησμόνητος Βασίλειος Λαοῦρδας, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ περιλαμβάνει μόνον τὶς αὐτοτελεῖς μελέτες του καὶ ὄχι τὰ πολυάρθρια ἄρθρα του σὲ ἐφημερίδες, τὶς βιβλιοκρισίαι καὶ τὰ βιβλία ποὺ τὴν ἐκδοσὴ τους ἐπιμελήθηκε, ὅπως τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, τοῦ Δικωνόμου Μακρῇ κ.ἄ.

1. Σημείωμα περὶ τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, «Θεολογία» 22 (1951) 489-493.

2. Φιλοθέου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, «Μακεδονικά» 2 (1941-1952) 556-582.

3. Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ Φωτίου, «Θεολογία» 23 (1952) 618-621.

4. Νικολάου Καβάσιλα προσφώνημα καὶ ἐπιγράμματα εἰς Ἅγιον Δημήτριον, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 22 (1952) 97-109.

5. Ὁ Γαβριὴλ Θεσσαλονίκης, «Ἀθηνᾶ» 56 (1952) 199-214.

6. Τὰ εἰς τὰ «Ἀμφιλόχεια» τοῦ Φωτίου σχόλια τοῦ κώδικος 449 τῆς Λαύρας, «Ἑλληνικά» 12 (1953) 252-272.

7. Γαβριὴλ Θεσσαλονίκης ὁμιλία, «Ἀθηνᾶ» 57 (1953) 141-178.

8. Εἰς Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 23 (1953) (Κανίσκιν Φαίδωνι Ἰ. Κουκουλέ) 544-547.

9. Ἰσιδώρου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὁμιλία περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῶν παιδῶν καὶ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, «Προσφορά εἰς Στίλπωνα Π. Κυριακίδην», Ἀθῆναι <«Ἑλληνικά», παράρτημα ἀρ. 4> 1953, 389-398.

10. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων, «Σύνορα τῶν Δύο Κόσμων» τχ. 3 (Ἰούλιος 1954) 39-41.

11. Ἰσιδώρου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὁμιλία εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Θεσσαλονίκη («Ἑλληνικά», παράρτημα ἀρ. 5) 1954, σσ. 83.
12. Ἐγκώμια εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, «Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 24 (1954) 275-290.
13. A new Letter of Photius to Boris, «Ἑλληνικά» 13 (1954) 263-265.
14. Τὰ δύο «προσφωνήματα» εἰς Ἅγιον Δημήτριον τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, «Ἑλληνικά» 13 (1954) 337-338.
15. Ὁ «Συμβουλευτικός πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς» τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου, «Μακεδονικά» 3 (1953-1954) 290-307.
16. Κωνσταντῖνος ὁ Φιλόσοφος. Πρόλογος στὴ σλαβικὴ μετάφραση τῆς Καινῆς Διαθήκης, «Νέα Πορεία» 1 (1955) 147-149.
17. Μακαρίου Χούμνου, ἡγουμένου τῆς Νέας Μονῆς Θεσσαλονίκης, ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 38 (1955) 346-350.
18. Κρητικά παλαιογραφικά, 19: Κρητικά ἔγγραφα εἰς τὰς Μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Α'. Μονὴ Διονυσίου, «Κρητικά Χρονικά» 9 (1955) 479-489.
19. Βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ ἐγκώμια εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, «Μακεδονικά» 4 (1955-1960) 47-162.
20. Εἰς ἀκόμη κώδιξ ἐκ τῆς Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας: Parisinus Graecus 1192, «Ἑλληνικά» 14 (1956) 458-459.
21. Συμειὼν Θεσσαλονίκης, ἀκριβὴς διάταξις τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 39 (1956) 327-342.
22. Μητροφάνους, βίος τοῦ Ὁσίου Διονυσίου τοῦ Ἀθωνίτου, «Ἀρχεῖον Πόντου» 21 (1956) 43-79.
23. Τὸ ἐγκώμιον τοῦ Δημητρίου Χρυσολωρᾶ εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 40 (1957) 342-354.
24. Ὁ πολιτισμὸς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Κοζάνη 1957, σσ. 13, (Ἀνατύπωση ἀπὸ τὴν ἐφημ. «Δυτικὴ Μακεδονία» Κοζάνης, ἀρ. φ. 358-361).
25. Ἑλλάς καὶ Ρωσσία, «Νέα Ἑστία» 62 (1957) 1527-1529.
26. Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, οἱ ἱεραπόστολοι τῶν Σλάβων, «Νέα Ἑστία» 63 (1958) 149-156· β' ἐκδ. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 96) 1966, σσ. 32· ἀνατύπωση «Ἐκκλησία» 53 (1966) 437-444.
27. Ἡ Πηνελόπη Δέλτα καὶ ἡ Μακεδονία. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 20) 1958, σσ. 48· 1 εἰκ.
28. Ὁ Καστορίας Γερμανὸς Καραβαγγέλης, (1866-1935), «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 42 (1959) 215-219.
29. Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγὼν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σερρών κατὰ τὸ 1907. Ἐκθέσεις τοῦ Προξένου Σακτούρη, «Σερραϊκά Χρονικά» 3 (1959) 14-143.
30. Ἡ κλασσικὴ φιλολογία εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 37) 1960, σσ. 20.
31. Μεταβυζαντινὸν δημῶδες κείμενον περὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 43 (1960) 378-398.
32. Τὸ Ἑλληνικὸν Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης, 1903-1908. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 42) 1961, σσ. 24 + 2 εἰκ.
33. Ἡ Μητρόπολις Νευροκοπίου (1900-1907). Ἐκθέσεις τῶν μητροπολιτῶν Νικοδήμου καὶ Θεοδωρήτου. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 46) 1961, σσ. XXIII + 294 + 23 εἰκ.
34. Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγὼν. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 49) 1962, σσ. 18.
35. La lotta per la Macedonia dal 1903 al 1908. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 51) 1962, σσ. 15.

36. Ένας λαϊκός ζωγράφος του Μακεδονικού 'Αγώνος, «'Ηώς», περίοδος γ', τχ. 63-65 (1962) 75-82.
37. Οί «Μακεδονικὲς ἱστορίες» τοῦ Μόδη, «Νέα Ἑστία» 72 (1962) <τχ. Χριστουγέννων> 1852-1853.
38. Ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 46 (1963) 135-145. (Ἀναφέρεται στὸ Ἅγιο Ὅρος).
39. Ἀρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγώνος Ἀλεξάνδρου Δαγκλῆ. I: Σημειώσεις καὶ ὁδηγίαι Δημοσθένους Φλωριά, «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» 4 (1963) 97-144.
40. Ὁ φιλόλογος Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, «Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, 1859-1914», Θεσσαλονίκη <«Μακεδονικά», παράρτημα ἀρ. 3> 1964, 26-31.
41. Modern Greek Historical Novels, «Balkan Studies» 6 (1965) 55-66.
42. Μεταβυζαντινὲς ἐκκλησίαι τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὴ Ζωὴ» 1 (Ἰούνιος 1966) 16-17.
43. Τὸ πρῶτο βιβλίον γιὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα, «Μακεδονικὴ Ζωὴ» 21 (Φεβρουάριος 1968) 8-9.
44. Θωμᾶ Μαγίστρου τοῖς Θεσσαλονικεῦσι περὶ ὁμονοίας, «Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρὶς Σχολῆς Νομικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 12 (1969) <Ἀφιέρωμα εἰς Χαράλαμπον Ν. Φραγκίσταν>, τχ. ε', 751-769.
45. Τὸ μετόχι τῆς Λαύρας στὶς Μουρνιές, «Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου» 4 (1969) 283-286.
46. The Philological Scholarship of Nicholas Piccolos, «Actes du Ier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes» 4 (1969) 279-280.
47. Ἀνέκδοτον ἐγκώμιον εἰς τὸν Ὅσιον Δαβίδ, «Μακεδονικά» 10 (1970) 243-255.
48. Ἡ προσωπικότης τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατὰ τὸν Ἀρριανόν. Θεσσαλονίκη <ΕΜΣ — Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 30> 1971, σσ. 30.

ΧΑΡΑΛ. Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ